

Haapaveden Kirkkojärven valuma-alueen maatalouden vesien- ja ympäristönhoidon neuvonta Raportti

Erika Kakko, Taru Koskinen, Riina Rahkila,
Maarit Satomaa, Marika Sohlo ja Anniina
Säisä
ProAgria Oulu
Oulun Maa- ja kotitalousnaiset
Joulukuu 2021

Sisällys

1. Johdanto	3
2. Alkukartoitus maataloustoimijoita kiinnostavista aiheista	4
3. Pienryhmätoiminta	5
Vaihtoehtoja tulvaherkkien peltojen viljelyyn ja vesien hallintaan -pienryhmä	5
Vesiviisas viljely Kirkkojärven valuma-alueella -pienryhmä	6
4. Tilakohtainen neuvonta	7
Tilat 1 ja 2	8
Tilat 3 ja 4	9
Tila 5	10
Tila 6	10
5. Tiedotuspaketti viljelijöille	11
6. Työn aikainen tiedotus	12
7. Jatkotoimenpiteet	13
a) Alueellinen, sektorirajat ylittävä yhteistyö	13
b) Tiedottaminen	13
c) Tilakohtaiset käynnit ja pienryhmätoiminta	14
d) Rahoitusmahdollisuudet laajasti hyötykäyttöön	14
e) Toimenpiteet ja vaikuttavuus esiin	15

LIITTEET

Webropol-kyselypohja maataloustoimijoille

Pienryhmätapaamisten ohjelmat 2 kpl

Pyhäjoen ja Kirkkojärven hyväksi - Vesiviisas viljely tavaksi -tiedotusmateriaali

1. Johdanto

Kirkkojärvi (Haapajärvi) kuuluu Perämereen laskevan Pyhäjoen vesistöalueeseen ja Oulujoen-Iijoen vesienhoitoalueeseen. Vesiä Kirkkojärveen laskee yhteensä 1 937,9 km² kokoiselta alueelta, josta Pyhäjoen valuma-alueen osuus on 96 % (1 854,4 km²). Kirkkojärven valuma-alueeseen kuuluu:

Metsää 74,8 %

Viljelyskäytössä olevaa maata 9,7 %

Vesialueita 7,7 %

Suomaita 4,5 %

Muuta rakennettua ympäristöä (teollisuus, liikenne, asuinalueet) 3,3 %

Pyhäjoen ja Kirkkojärven ekologista tilaa selvitettiin keväällä 2021 osana Haapaveden kaupungin hanketta Kirkkojärven ekologisen tilan parantamiseksi. Selvityksessä arvioitiin:

Kirkkojärven ekologiseen tilaan vaikuttavia tekijöitä.

Järven sisäisen ja ulkoisen ravinnekuormituksen suuruutta.

Ulkoisen kuormituksen merkittävimpiä lähteitä.

Ekologiseen tilaan vaikuttavia, meneillään ja suunnitteilla olevia toimenpiteitä.

Mahdollisia ratkaisuja järven ekologisen tilan parantamiseksi.

Ravinnekuormituksen aiheuttama rehevöityminen on Suomen sisä- ja rannikkovesien merkittävin ongelma. Tärkeimmät rehevöitymistä aiheuttavat ravinteet ovat fosfori ja typpi. Kirkkojärven alueen fosfori- ja typpikuormituksen lähteistä ylivoimaisesti suurin on pellot. Fosfori- ja typpikuormitus on runsainta Kuljunsaaressa, Piipsanojan ja Veneojanperän alueilla.

Maataloudesta aiheutuvan kuormitusriskin pienentäminen edellyttää toimenpiteitä peltoalueilla ja perustuu pitkälti viljelijöiden omaehtoiseen toimintaan, jota Haapaveden kaupunki haluaa tukea. Myös tukipolitiikka ohjaa viljelijöiden toimintaa sekä nyt että tulevina vuosina ja CAP27 –ohjelman myötä ympäristötoimenpiteitä painotetaan yhä enemmän.

Haapaveden kaupunki ja ProAgria Oulu / Maa- ja kotitalousnaiset tekivät keväällä 2021 maanviljelijöiden vesien- ja ympäristönhoidon neuvontaan liittyvän toimeksiantosopimuksen. Neuvontatyön tavoitteena on kannustaa ja ohjata Kirkkojärven valuma-alueilla ja järven yläpuolisen Pyhäjoen valuma-alueen ranta-alueilla maata omistavia ja viljeleviä tahoja toimimaan niin, että Kirkkojärveen ja Pyhäjokeen kohdistuvaa kuormitusta saataisiin tulevina vuosina vähennettyä.

Projektin sisällöksi määriteltiin:

Työpaketti 1, viljelijöille suunnattu alkukartoitus

Työpaketti 2, viljelijöille suunnattu tiedotuspaketti

Työpaketti 3, viljelijöille suunnattu pienryhmätoiminta

Työpaketti 4, tilakohtainen vesienhoidon neuvonta

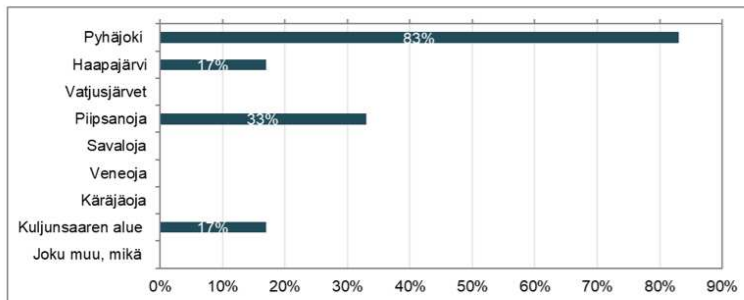
Työpaketti 5, projektin raportointi vuoden 2021 loppuun mennessä

2. Alkukartoitus maataloustoimijoita kiinnostavista aiheista

Työn aluksi toteutettiin sähköinen kysely, jolla koottiin tietoa viljelijöiden kiinnostuksen kohteista pienryhmätoimintaa ja tilakohtaista neuvontaa varten. Tietoja hyödynnettiin myös tiedotuspaketin sisältöjen tarkentamisessa. Yhteistyössä tilaajan kanssa laadittu kysely toimitettiin viljelijöille kesäkuussa 2021, kyselyn vastausaika päättyi 11.8.2021.

TP 1: Selvitys maataloustoimijoiden halukkuudesta huomioida vesienhoidon tavoitteita toiminnassaan

- Webropol-kyselyllä tavoitettu 7 viljelijää, haastattelusoitoilla 12 viljelijää
- Tulvaherkkiä peltoja 13 vastaajalla, osalla tiloista tulvat keväällä ennen kylvöjä.

Koonti vastanneista

Kyselyyn saatiin vastauksia yhteensä 7 kpl ja elo-syyskuussa kyselyä täydennettiin puhelinhaastatteluilla. Puhelimitse haastateltiin 12 viljelijää. Kyselyn ja haastatteluiden pohjalta voidaan todeta:

- Viljelijä toteuttavat jo tällä hetkellä monenlaisia vesien- ja ympäristönhoidon toimenpiteitä: maataloilla käytössä mm. kevennetty muokkaus, kevätkyntö, kerääjäkasvit, suojavyöhykkeet, lannan levityksen ratkaisut sekä luomutuotanto
- Vesistöjen tilaan vaikuttavina tekijöinä nähtiin erityisesti metsätalous ja turvetuotanto. Keskustelua heräsi vedenpinnan säätelystä.
- Lisätietoa halutaan erityisesti tulvaherkkien peltöjen ratkaisuista ja tukimahdollisuuksista.
- Myös tukioptimointi vesienhoidon näkökulmasta, kosteikot (erityisesti tukien näkökulmasta) ja kaksitasouomien rakentaminen kiinnostavat alueen viljelijöitä Alkukartoituksessa esille nousseet, viljelijöitä kiinnostavat aiheet nostettiin keskeisiksi teemoiksi sekä työn aikana toteutetussa pienryhmätoiminnassa että tilakohtaisessa neuvonnassa.

3. Pienryhmätoiminta

Haapaveden Kirkkojärven viljelijöille suunnatussa pienryhmätoiminnassa järjestettiin tarjouksen mukaisesti 2 pienryhmätapahtumaa. Tilaisuuksissa oli mukana molemmissa noin 10 viljelijää. Osallistuneet viljelijät toimivat Kirkkojärven valuma-alueella ja osalla viljelyksessä olevat pellot ovatkin Vahasen kuormitusselvityksen mukaisilla kuormitusriskialueilla. Pienryhmätilaisuuksien aiheet valikoituivat viljelijäkyselyn ja haastattelujen kautta. Myös vesienhoidon kannalta merkittäviä toimintoja haluttiin nostaa asiantuntijoiden toimesta esiin.

Vaihtoehtoja tulvaherkkien peltojen viljelyyn ja vesien hallintaan - pienryhmä

Ensimmäinen pienryhmätapaaminen järjestettiin 14.9.2021 maastossa, tapaamisen aiheena oli "Vaihtoehtoja tulvaherkkien peltojen viljelyyn ja vesien hallintaan". Tapahtumaan osallistuneet viljelijät viljelevät yht. yli 10 % Haapaveden viljelypinta-alasta ja tätä pidettiin merkittävänä asiana jatkotoimenpiteiden kannalta.

Syyskuun pienryhmätapaamisessa tutustuttiin Ryytisuon pengerrisyhtiön toimintaan alueen peltoja viljelevän Kyösti Aholan opastuksella. Tilaisuuden aikana keskusteltiin pumppaamon toiminnasta, hyödyistä, huoltotoimista ja hehtaarikustannuksista. Haapaveden kaupungin alueella on kaksi pengerrisyhtiötä, toinen sijaitsee Kytökylässä ja toinen on Vattukylässä. Molemmat pengerrykset on rakennettu 1990-luvun loppupuolella. Tulvasuojelupengerten huoltotoimet ja uusien pengerten rakentaminen herätti pienryhmässä keskustelua. Myös sääntöstelykorkeuden mahdollista muutosta Kirkkojärvässä nostettiin esiin. Tulvasuojeluun liittyvät tekniset ratkaisut ovat Pohjois-Pohjanmaan ELY – keskuksen vastuualueella. Viljelijät ovat olleet aktiivisesti viemässä tulvasuojeluun liittyviä näkökulmia eteenpäin ja tekevät näin jatkossakin. Osaa lähialueen viljelijöistä Ryytisuon pengerrisyhtiön pumppaamo kiinnosti kovasti.

Maan kasvukuntoon vaikuttavat tekijät herättivät paljon keskustelua.

Neuvontatyön aikana selvitettiin, että onko pumppaamoille saatavissa rahoitusta ELY-keskuksen rahoituslähteistä.

Tulvasuojeluun ei päivittäisissä viljelytoimissa pystytä välttämättä suoranaisesti vaikuttamaan. Ihmistoiminnalla on kuitenkin vaikutuksia tulvakorkeuksien nousuun. Pyhäjoen tulvakorkeuksien nousuun johtaneita tekijöitä ovat olleet mm. lisääntyneet metsäojitukset, penkerein poistetut tulva-alueet ja uomien kaventaminen. Lisäksi muutoksia vesistöalueella arvioidaan aiheutuvan ilmastonmuutoksesta, jonka myötä sateisuuden arvioidaan lisääntyvän ja talviolosuhteiden muuttuvan. Valuma-alueen vesien hallinnalla on mahdollisuuksia vaikuttaa myös vedenpidätykseen valuma-alueella ja näihin toimenpiteisiin kannattaa tiloilla tarttua. Myös hyvässä kasvukunnossa olevat pellot ja toimiva kuivatus edesauttaa selviämään tulvatilanteista.

Syyskuun pienryhmässä keskusteltiin kosteikkojen hyödyistä ja erilaisista rahoitusmahdollisuuksista, esim. ei-tuotannollisista investointituista kosteikkojen perustamiseen. Keskusteluissa käytiin läpi myös kaksitasouoman ja tulvatasanteen mahdollisuuksia ja periaatteita. Lisäksi tutkittiin maan rakennetta, keskusteltiin kerääjäkasveista, talviaikaisesta kasvipeitteisyydestä, muokkauksista ja hiilensidonnasta. Päivän teemoissa nostettiin esiin erityisesti hyvän kasvuston tuottamia ympäristöhyötyjä. Ensimmäisessä pienryhmässä käytiin myös läpi pääpiirteissään Vahasen tekemän kuormitus selvityksen tuloksia. Aihe jäi muhimaan toiseen pienryhmätilaisuuteen.

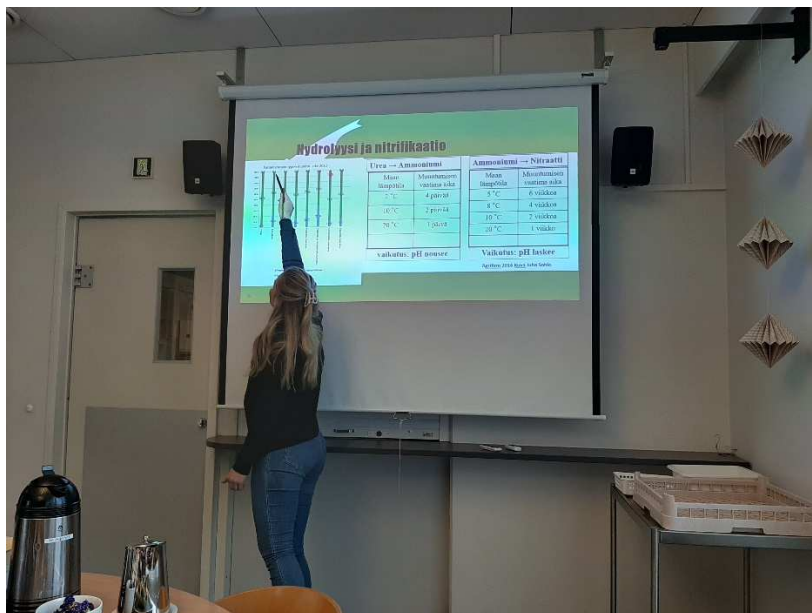
Vesiviisas viljely Kirkkojärven valuma-alueella -pienryhmä

Toisessa, lokakuun loppupuolella järjestetyssä pienryhmätapaamisessa jatkettiin kuormitus selvityksen analysointia. Tilaisuuteen saatiin mukaan Haapaveden kaupungin puolesta Hannu Kulju, jolla oli viljelijöille vakavaa kerrottavaa vesistökuormituksista. Päivän teemana oli vesiensuojeluun osallistuvien tahojen verkostoituminen sekä tiedon vaihto sekä eri toimenpiteiden tutuksi tekeminen puolin ja toisin. Tilaisuudessa viljelijät oppivat vesien tilaan vaikuttavista tekijöistä sekä vesiensuojelutoimenpiteistä kokonaisuutena ja vesienhoitotoimijat oppivat viljelytoimenpiteistä ja ympäristön huomioimisesta viljelytoiminnassa.

Toisen pienryhmätapaamisen taustalla oli ajatus, että vesiensuojelua on toteutettava yhteisymmärryksessä ja toinen toista kunnioittaen. Osaava vesiensuojelu ja halu toteuttaa toimia on käännettävä alueelliseksi vahvuudeksi ja tavoitteena olikin jo tässä työssä luonteva ja haluttu yhteistyön kehittyminen alueen vesienhoidon toimijoiden ja maatalouden toimijoiden kesken. Vastaavan toiminnan toivotaan jatkuvan ja kehittyvän alueella myös tulevana vuosina.

Lokakuun pienryhmässä oli mukana 7 viljelijää. Kaikki osallistuivat aktiivisesti keskusteluun, joka oli avointa ja käytiin rakentavassa hengessä. Keskustelua herättivät mm. lannoitepanoksiin liittyvät näkökulmat, esimerkiksi tämänhetkinen lannoitteiden korkea hintataso sekä lannoitteiden määrät verraten kasvin käyttöpotentiaaliin. Hannu Kuljun esittämät toteutetut ja suunnitellut vesienhoitotoimenpiteet Kirkkojärven osalta kiinnostivat viljelijöitä. Myös Vahasen

laatimaan Kirkkojärven kuormitus selvitykseen tutustuttiin tarkemmin. Kriittistä pohdintaa aiheuttivat erilaisten mallien käyttö ja luotettavuus kuormituksen arvioinnissa. Tilaisuudessa kuultiin myös viljelijän pitämänä havainnollinen esitys ympäristöasioiden huomioimisesta tilan toiminnassa. Esitys sai positiivista palautetta kaupungin edustajalta, joka sai esityksen myötä runsaasti tietoa nykyaikaisen viljelytoiminnan käytännöistä ja ympäristön huomioimisesta maataloustoiminnassa.

Keskustelua herättivät mm. lannoitepanoksiin liittyvät näkökulmat, esimerkiksi tämänhetkinen lannoitteiden korkea hintataso sekä lannoitteiden määrät verraten kasvin käyttöpotentiaaliin.

4. Tilakohtainen neuvonta

Haapaveden Kirkkojärven viljelijöille suunnatussa tilakohtaisessa neuvontaosiossa teemoiksi valikoituivat:

- Kaltevien peltojen ratkaisut
- Tulvaherkät pellot
- Tehokas ravinteiden käyttö
- Viljelykierto
- Pellon vesitalous
- Tukimahdollisuudet

Viljelijöillä oli mahdollisuus ilmoittaa kiinnostuksensa tilakohtaiseen neuvontaan jo työn alkuvaiheessa tehdyssä kyselyssä sekä puhelinhaastatteluiden aikana. Lisäksi ilmoittautumisia otettiin vastaan pienryhmätoiminnan yhteydessä. Neuvontaa tehtiin tilakohtaisin käynnein maastossa sekä etäyhteyksien avulla ja karttatarkasteluihin. Tilakohtainen neuvonta mahdollisti tilatason pohdinnan nimenomaan vesienhoidon kannalta tärkeistä osa-alueista. Tilakohtaisilla käynneillä pohdittiin toimenpiteiden vaikutuksia vastaanottavan vesistön tilaan ja keskusteltiin Vahasen laatiman kuormitus selvityksen tuloksista.

Tiloja kiinnostivat erityisesti maan kasvukuntoon liittyvät tekijät sekä valumavesien hallintaan liittyvät käytännöt ja mahdollisuudet. Valumavesien hallintaan liittyviä toimenpiteitä katsottiin myös tulevien rahoitusmahdollisuuksien näkökulmasta. Kosteikkojen perustamiseen on saatu tukea jo useamman ohjelmakauden ajan. Tulevalla rahoituskaudella kosteikkojen perustamiseen näyttäisi olevan edelleen rahoitusta saatavilla. Myös erilaiset valumavesien hallintaan ja kosteikkoviljelyyn liittyvät teemat ovat uudessa CAP27 –luonnoksessa esillä.

Kosteikkojen osalta kahdella tilalla toteutuu todennäköisesti seuraavan CAP27 – ohjelmakauden aikana 2-4 kosteikkokohdetta Piipsannevan alueella.

Seuraavassa kuvataan eri tilojen kanssa käydyt teemat pääpiirteittäin.

Tilat 1 ja 2

Tilalla 1 on viljelyssä paljon entisiä turvetuotannosta poistuneita alueita. Tilakohtaisella käynnillä pohdittiin näiden alueiden vesienhoitorakenteita, sekä tarkasteltiin yhtä olemassa olevaa kosteikkoa ja sen tehostamismahdollisuuksia. Tilalle arvioitiin mahdollisuuksia kosteikon perustamiseen liittyviin rahoituksiin ja karttatarkasteluna tarkasteltiin kosteikkojen yläpuolisia valuma-alueita. Neuvontakäynnillä ideoitiin kosteikkoviljelyyn liittyviä mahdollisuuksia kosteikkorakenteen yhtenä osana. Myös uomien muuttamista tulvasanteellisiksi kaksitasouomiksi pohdittiin. Kyseinen tila on hyvä esimerkki alueen viljelijöille yleisesti vesienhallintaan liittyen.

Tilalla 2 oli peltoja samalla alueella, ja he olivat kiinnostuneita kosteikon rakentamista peltoalueelle. Tilakohtaisena työnä selvitettiin mahdollisen kosteikon kokoa ja valuma-alueita. Myös luonnonmukaisen peruskuivatuksen periaatteita selvitettiin.

Kirkkojärven valuma-alueen fosfori- ja typpikuormituksen lähteistä ylivoimaisesti suurin on pellot. Fosfori- ja typpikuormitus on runsainta Kuljunsaaressa, Piipsanojan ja Veneojanperän alueilla. Molempien tilojen peltoalueita on runsaasti Piipsanojan valuma-alueella ja vesienhoidon toimenpiteillä vaikutetaan Piipsanojan ja sitä kautta Pyhäjoen veden laatuun.

Tilat 3 ja 4

Ensimmäisen pienryhmätapaamisen yhtenä aiheena oli Ryytisuon pengerrisyhtiö ja sen alueella toimiva pumppaamo. Kaksi tilaa Kuljunsaaressa valuma-alueella on kiinnostunut pumppaamon rakentamisesta tulvaherkille viljelyalueille. Tässä Haapaveden Kirkkojärven neuvontatyössä ei pystytty pumppaamon kaltaisia teknisiä vesiensuojelurakenteita tarkemmin suunnittelemaan. Tiloille voitiin kuitenkin selvittää tämän hetken rahoitusmahdollisuudet ja ohjata miettimään vesin hallintaa laajemmassa mittakaavassa. Ojitus Hankkeessa on tarpeen rakentaa pumppaamo penkereineen silloin, kun alue sijaitsee vesistön rannalla eikä sen vedenkorkeuksia voida riittävän kuivatuksen saamiseksi alentaa.

Valtaojahankkeeseen on saatavissa tukea 40 % toteutuneista kustannuksista. Erityisestä syystä voidaan tukea korottaa 20 %:lla, jos hankkeen vesiensuojelutoimenpiteet ja rakenneratkaisut ovat erityisen kalliita tai merkittävä osa hankkeen kuluista johtuu liettymis- tai tulvahaittojen poistamisesta joiden syynä ovat hankkeen yläpuolisella valuma-alueella tehdyt toimenpiteet.

Pumppaamoita ja tulvasuojelupenkereitä on rakennettu mm. peruskuivatushankkeissa tai valtio/kunta/vesilainmukainen yhteisö hankkeena. Peruskuivatushankkeille voi saada nykyistä peruskuivatustukea https://www.ymparisto.fi/fi-fi/vesi/vesien_kaytto/maankuivatus_ja_ojitus/peruskuivatustuki. Peruskuivatustuki on muuttumassa tulevalle ohjelmakaudella CAP-tueksi.

Pumppaamoita ja penkereitä on rakennettu oikeudellisesti hakemalla vesilain mukaista lupaa Aluehallintovirastosta. Jos rakenteet eivät muuta vesistön vedenpinnan korkeuksia (keskivesi), voidaan toimenpiteet käsitellä ojituslaitoksissa ELY:ssä. Jos pumppaamo/ pengerrys toteutuu eri osapuolten välisellä sopimuksella, on toteutus mahdollista tehdä vesilain mukaisella ojitusilmoituksella.

Alueen Ryytisuon ja Kytökylän pengerrykset käsiteltiin ojituslaitoksissa. Ojituslaitos voidaan käynnistää hakemuksella https://www.ymparisto.fi/fi-fi/vesi/vesien_kaytto/maankuivatus_ja_ojitus/Ojituslaitos. Hakijan tulee toimittaa vesiasetuksen mukainen suunnitelma hakemuksen yhteydessä. <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20111560#Pidm45237816915152> (Lähde: Veli-Pekka Latvala/ Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus 12/2021).

Vesien hallinnasta ja pumppaamoista kiinnostuneiden tilojen kannattaa seurata, tarjoavatko alueella jatkossa toteutettavat vesienhoitohankkeet mahdollisuuksia osallistua esimerkiksi pumppaamon suunnitteluun tai rakentamiseen. Joidenkin ympäristöinvestointien osalta voi tuki olla myös 100% (makera). Hakijana tulee olla ojituslaitos. Lisätietoa rahoituksesta löytyy Salaojayhdistyksen sivuilta: <https://www.salaojayhdistys.fi/fi/rahoitus/>

Pumppaamoiden kustannukset ovat keskimäärin noin 35 000 euroa/ pumppaamo + pengeralueet ja siihen liittyvät toimet 35 000 euroa. Tukimahdollisuuksia kannattaa seurata uuden ohjelmakauden alkaessa ja mahdollisuuksia yhdistää erilaisia pumppaamoratkaisuja vesienhoitorakenteisiin. Kalajoen vesistöalueella on tutkittu pumppaamorakenteiden ja vesienhoitorakenteiden yhdistämistä vesienhoitokokonaisuuksiksi.

Myös NEUVO –palveluita suositellaan käyttämään vesienhallinnan tarkempaan selvittelyyn liittyen. Myös Maveplanin asiantuntijoita voi hyödyntää NEUVO-palveluissa.

Pyhäjoen vesistöalueelle laadittu tulvariskien hallintasuunnitelma:

<https://storymaps.arcgis.com/stories/fa0a1b1e6ddf4346b18627d767b3cca9>.

Tila 5

Tilalla on viljelyssä turvemaita. Peltokierroksella havainnoitiin turvepellon vesitaloutta, maan rakennetta ja pohdittiin keinoja, joilla vesitalous saadaan turvepitoisemminkin kohdilla toimimaan. Jos vesitalous ei ole kunnossa, vesi lähtee pintavaluntana ja kuljettaa samalla ravinteita ja maa-ainesta mukanaan. Tilalla suurin osa alasta on kevytmuokkauksen piirissä. Kyntöä tehdään hyvin harvoin. Tämä on vesistökuormituksen kannalta hyvä asia, koska samalla saadaan vähennettyä turpeen hajoamista. Käynnin yhteydessä keskusteltiin myös turvemaiden salaojituksen ja lisätietona tilalle annettiin Turvepäästö-hankkeessa koottu ohjeistus aiheeseen liittyen: <https://www.proagriaoulu.fi/fi/nakokulmia-turvemaiden-salaojitukseen/>

Tila 6

Tarkastelimme useita lohkoja Piipsannevalla ja tilan ympäristössä. Keskustelimme mm. maanmuokausmenetelmistä ja tiivistymisen ehkäisystä. Kyntöä pidettiin hyvänä nurmen päättämistapana, koska sen avulla rikkakasvien torjuntatarve on vähäisempi. Tilalla on paljon nurmea viljelyssä. Kerääjäkasvit ovat myös käytössä ja hyvännäköinen kerääjäkasvikasvusto löytyi myös yhdeltä peltokierroksen lohkolta. Tilalla on paljon raivattu peltoa ja kävimme keskustelua riittävästä peltopinta-alasta, kannattavuudesta ja riskeistä. Raivatut maat ovat pääosin turvemaita, joten

kerroimme myös tulevan CAP27-ohjelmakauden turvemaihin liittyvistä tukiehdosta. Luonnoksen perusteella kaikki 2023 tai sen jälkeen raivatut turve- ja kivennäismaat tulisi pitää nurmella.

5. Tiedotuspaketti viljelijöille

Viljelijöille suunnatun tiedotuspaketin tarkoitus on koota yhteen tietoa erilaisista maatalouden vesiensuojelukeinoista sekä alueen vesistöjen tilasta. Tavoitteena on, että tiedotuspaketti jää elämään viljelijöiden tietolähteenä myös tämän työn jälkeen. Tavoitteen saavuttamiseksi on tärkeää, että tiedotuspaketti julkaistaan esimerkiksi Haapaveden kaupungin internetsivuilla tai muulla vastaavalla sivustolla ja on helposti viljelijöiden löydettävissä.

Tiedotuspakettiin on koottu tietoa Pyhäjoen ja Kirkkojärven ekologisesta tilasta ja siihen vaikuttavista tekijöistä sekä suositeltavista maatalouden vesiensuojelutoimenpiteistä. Tiedotuspaketin lähteinä käytettiin Vahanen environment Oy:n laatimaa selvitystä *Haapajärven (Kirkkojärven) ekologisen tilan tutkiminen ja parantaminen*, luonnosta Oulujoen-Iijoen vesienhoitosuunnitelmaksi vuosille 2022-2027 ja siihen liittyvää toimenpideohjelman luonnosta sekä erilaisia maatalouden vesiensuojeluun liittyviä raportteja ja aineistoja.

Työn aikana tiedotuspakettiin tiivistettiin alueen ominaispiirteiden, vesistöjen ekologisen tilan sekä viljelijöiltä työn aikana koottujen kiinnostuksen kohteiden perusteella viisi keskeistä vesiensuojelua parantavaa toimintatapaa, jotka nimettiin "Vesiviisaan viljelyn vinkeiksi". Viisi vinkkiä, jotka soveltuvat vaikkapa jokaisen alueen viljelijän huoneentauluksi, ovat:

- ✓ Löydä sopivat vaihtoehdot tulvaherkkien peltojen käyttöön
- ✓ Varmista ravinteiden tehokas käyttö –ympäristö ja lompakko kiittävät
- ✓ Paranna maan kasvukuntoa ja peltojen satoisuutta –uudet ja vanhat keinot käyttöön
- ✓ Kuivatustilanne kuntoon –hyödynnä luonnonmukaiset pellon vesitalouden ratkaisut
- ✓ Nappaa ravinteet kiinni kaltevilta pelloilta

Vesiviisaiden toimintatapojen toteutumista edistävät toimenpiteet on listattu tiedotusmateriaalissa olevaan, tiiviiseen, yhden sivun mittaiseen taulukkoon. Taulukko ohjaa viljelijää valitsemaan tilakohtaisesti asetettujen tavoitteiden mukaisia toimenpiteitä, jotka edistävät esimerkiksi ravinteiden tehokasta käyttöä tai peltojen kasvukunnon ja kuivatustilanteen parantamista sekä parantavat mahdollisuuksia edistää vesien hallintaa. Kutakin toimenpidettä klikkaamalla pääsee myös tutustumaan aiheeseen liittyvään yksityiskohtaisempaan materiaaliin eli kukin toimenpide on linkitetty netissä julkaistuun keskeiseen aineistoon.

Valitse sopiva toimenpide. Klikkaamalla tekstiä saat lisätietoa aiheesta. ↓	MITKÄ TAVOITTEET ASETAT TILALLESII?				
	Tulvaherkkien peltojen vesiviisas käyttö	Maan kasvukunnon parantaminen	Ravinteiden tehokas käyttö	Talviaikaisen kasvipeitteisyyden lisääminen	Vesienhallinta ja kuivatustilanteen parantaminen
<u>Maanmuokkausmenetelmien optimointi</u>	x	x		x	
<u>Monipuolinen viljelykierto</u>		x	x	x	
<u>Kerääjäkasvien käyttö</u>		x	x	x	
<u>Kipsi, kuitu ja rakennekalkki</u>		x	x		
<u>Karjanlannan ravinteiden käytön optimointi</u>		x	x		
<u>Suojavyöhykkeet</u>	x				
<u>Maisemapellot ja muut pellon käyttömuodot</u>	x	x			
<u>Kaksitasouomat ja muut luonnollisen peruskuivatuksen keinot</u>	x				x
<u>Kosteikot</u>	x				x
<u>Säätösalaajitus</u>			x		x

Vesiviisaan viljelyn toimenpiteet koottiin helppokäyttöiseen taulukkomuotoon.

Tiedotuspaketti toimitetaan tilaajalle tämän raportin liitteenä pdf –muodossa. Tilaaja julkaisee materiaalin parhaaksi katsomallaan tavalla.

6. Työn aikainen tiedotus

Työn käynnistymisestä ja kyselystä, jolla kartoitettiin viljelijöiden vesienhoitoon liittyvää kiinnostusta, tiedotettiin viljelijöille uutiskirjeellä. Uutiskirje lähetettiin alueen viljelijöille sekä ProAgrian että alueen maaseutuasiamiehen Eeva Alaraappanan kautta. Työn käynnistymisestä laadittiin myös mediatiedote, joka toimitettiin alueen tiedotusvälineille kesäkuussa.

Pienryhmätapaamisista tiedotettiin suoraan sähköpostitse sekä tekstiviestein niille viljelijöille, jotka olivat kyselyssä ja puhelinhaastattelussa ilmoittaneet olevansa toiminnasta kiinnostuneita. Lisäksi pienryhmätoiminnasta tiedotettiin kaikille alueen viljelijöille maaseutuasiamiehen kautta ja myös ProAgrian asiantuntijat välittivät tietoa tapaamisista omille asiakkailleen.

Työn tulokset esiteltiin Haapaveden kaupunginhallitukselle ja tuloksista laadittiin myös mediatiedote sekä uutiskirje viljelijöille.

7. Jatkotoimenpiteet

Pyhäjoen vesistöalueelle ollaan parhaillaan perustamassa vesienhoitoyhdistystä, joka edistäisi jatkossa laaja-alaisesti vesien tilaa parantavia toimenpiteitä. Maatalouden vesienhoitotoimenpiteiden edistäminen sekä jo tällä hetkellä maataloilla käytössä olevien ympäristötoimenpiteiden nostaminen esiin tulisi olla osa perustettavan yhdistyksen toimintaa. Alla luetellut toimenpiteet ovat kaikilta osin sellaisia, joita yhdistyksellä on mahdollista toteuttaa tulevana vuosina yhteistyössä ProAgria Oulun sekä muiden alan toimijoiden kanssa.

Myös yhteistyö maakunnallisen VYYHTI-verkoston kanssa on suositeltavaa. Toimenpiteitä voidaan jatkossa toteuttaa osana tulevan yhdistyksen toimintaa tai alueen kuntien ja kaupunkien rahoituksella, mutta osittain voidaan hyödyntää jo olemassa olevien rahoituskanavia ja toimintamalleja sekä mm. viljelijöiden tukijärjestelmiä. Keskeistä kaikessa toiminnassa on yhteistyö ja aktiivinen tiedottaminen erilaisista, myös tulevien vuosien, mahdollisuuksista.

Vuoden 2021 aikana tehtyä vesienhoidon neuvontatyötä on esitelty ProAgria Oulun asiantuntijoille. Eri sektoreiden asiantuntijat voivat tilojen kanssa toimiessaan nostaa esiin myös vesienhoidon kannalta tärkeitä näkökulmia. He voivat ohjata tiloja eteenpäin esimerkiksi valumavesien hallintaan liittyvissä kysymyksissä joko muille ProAgria Oulun, Oulun maa- ja kotitalousnaisten tai muiden organisaatioiden asiantuntijoille. Vesienhoidon tukimahdollisuuksista tiedotetaan aktiivisesti uutiskirjeiden avulla ProAgria Oulun asiakastiloja. Esimerkiksi Ympäristöviisas viljelijä -hankkeen yhtenä tiedotettavana asiana on vesienhoidon näkökulmat viljelytoiminnassa ja hankkeen uutiskirje tavoittaa kaikki Pohjois-Pohjanmaan alueen ProAgria Oulun asiakastilat.

a) Alueellinen, sektorirajat ylittävä yhteistyö

Keskeinen jatkotoimenpide maatalouden vesienhoidon edistämiseksi on tämän työn aikana käynnistyneen yhteistyön jatkaminen maanviljelijöiden ja vesienhoidon toimijoiden välillä. Työn aikana järjestetyissä pienryhmässä käytiin rakentavaa, avointa ja vilkasta keskustelua. Haapaveden kaupungin vesienhoitotyölle on löytynyt rahoitusta eri rahoituslähteistä ja työn laajuutta on hyvä avata alueen eri toimijoille, myös maanviljelijöille laajasti. Jatkotoimenpiteinä suositellaan esimerkiksi Pyhäjoen vesistöalueelle perustetun uuden vesienhoitoyhdistyksen alatyöryhmänä maatalouden vesienhoitoon liittyvää teemaryhmää. Teemaryhmässä on hyvä avata eri näkökulmia vesienhoitoon ja tutustua maatalouden hyviin vesienhoidon käytänteisiin niin teoriassa kuin käytännössäkin. Hyviä käytänteitä on mahdollisuus koota esimerkiksi tarinakarttaan (esimerkki tarinakartasta: <https://storymaps.arcgis.com/stories/fa0a1b1e6ddf4346b18627d767b3cca9>). Tulevissa kaupungin tai vesienhoitoyhdistyksen hankkeissa on hyvä varata oma resurssinsa niin metsä- kuin maataloussektorin tarpeille. Hankkeissa laadituilla suunnitelmilla voidaan edesauttaa vesienhoidon toimenpiteiden toteutumista tärkeimmillä alueilla.

b) Tiedottaminen

Maatalouden vesienhoidon tiedotushankkeen aikana laadittu materiaali on hyvä julkaista Haapaveden kaupungin nettisivuilla, tiedottaa laajasti materiaalista ja näin edistää sen hyödyntämistä viljelijöiden keskuudessa. Samalla sivustolla on hyvä tuoda esiin Vahasen laatima kuormitus selvitys ja suojavaiohyökkäisiin liittyvä

kartoitus. Tiedottaminen maatalouden vesienhoitoon liittyvistä toimenpiteistä ja rahoitusmahdollisuuksista on hyvä olla pitkäjänteistä ja systemaattista ja tässä on yhteistyön jatkumisen paikka Haapaveden kaupungin ja ProAgria Oulun välillä. Materiaali soveltuu myös julkaistavaksi Pyhäjoen vesienhoitoyhdistyksen tulevilla nettisivuilla.

c) Tilakohtaiset käynnit ja pienryhmätoiminta

Maan kasvukuntoon liittyvä havainnointi ja maan kasvukuntoa parantavat toimenpiteet herättivät toteutetun työn aikana viljelijöissä kiinnostusta. Jatkossa onkin tärkeää tarjota esimerkiksi kasvustokäyntejä ja pienryhmätoimintaa tiedotuskokonaisuuden kaikkiin teemoihin liittyen. Myös CAP27 –ohjelman tuomat mahdollisuudet kiinnostavat laajasti ja niistä tiedotetaan sitä mukaa kun lainsäädäntö valmistuu. Monet tiedotushankkeen teemat liittyvät suoraan Neuvo-avustuksen piirissä oleviin aiheisiin, joten tilakohtaisia käyntejä voitaisiin jatkossa tehdä osittain myös Neuvo-palveluna. Neuvojarekisterin kautta voi valita aihepiiriin sopivan asiantuntijan <https://tilaneuvojat.ruokavirasto.fi/#/fi>

Vahasen laatima suojavyöhykekartoitus on hyvä saada maataloustoimijoiden käyttöön. Tulevalla ohjelmakaudella suojavyöhykkeisiin liittyvät tukimahdollisuudet tulevat muuttumaan ja tehty kartoitus auttaa valitsemaan ja ohjaamaan suojavyöhykkeitä sopiville paikoille. Nämä kartoitetut suojavyöhykkeet ovat ProAgria Oulun käytössä paikkatietoaineistona. ProAgria Oululla on mahdollisuus käyttää aineistoa tilakohtaisessa asiantuntijatyössä. Suojavyöhykkeisiin liittyvä aineisto on hyvä julkaista esimerkiksi Haapaveden kaupungin nettisivuilla ja avata suojavyöhykkeen vaikutuksia vesienhoidossa.

Vapaaehtoisuuteen perustuvat vesien tilaa huomioivat käytännöt ovat aina viljelijöille mielekkäämpi tapa vaikuttaa lähivesistöihin. “Jokainen viljelijä tietää itse parhaan ajan ja tavan, milloin ja miten vesistöjä kuormittavia tekijöitä vähentäviä toimenpiteitä pitää tehdä”, totesi Hannu Kulju lokakuun pienryhmätapaamisessa. Tämä on hyvä ohjenuora ja yhdessä pohtien tiloille löytyy uusia tapoja huomioida vesistöjä omissa toimissaan.

ProAgria Oulu käy asiakastilojen kanssa viljelyn kehittämisohjelman tavoitteita läpi. Yhtenä tarkasteltavana asiana on Ympäristöön ja vesienhoitoon liittyvät teemat. Ympäristöteemaa voidaan ottaa esille erityisesti Haapaveden alueen viljelijöiden kanssa.

d) Rahoitusmahdollisuudet laajasti hyötykäyttöön

Maa- ja metsätalouden valuma-alueen vesienhallinnan edistämiseen liittyviä avustushakuja on ollut vuosina 2020-2021. Vuoden 2022 aikana kannattaa seurata avautuuko ELY-keskuksen avustushaussa tämä rahoitusmuoto. Avustusten tavoitteena on parantaa vesien tilaa edistämällä maa- ja metsätalouden monitavoitteista vesienhallintaa. Avustusta voidaan myöntää hankkeisiin, jotka edistävät valuma-alueita vesitalouden suunnittelua, yhteistyötä ja toteutusta, pidättävät vesiä valuma-alueella, edistävät sopeutumista muuttuviin vesioloihin, vähentävät vesistöön kohdistuvaa kuormitusta ja lisäävät luonnon monimuotoisuutta. Avustettavat toimenpiteet voivat olla sekä alueellisia yhteistyöhankkeita että alueellisia tai paikallisia toteutushankkeita. Tähän hakuun voisi esimerkiksi Haapaveden kaupunki tai vastaava toimia hakea tulvaherkille

viljelyalueille erilaisten vesienhallinnan toimenpiteiden kokeiluun tai suunnitteluun rahoitusta. Viljelijät ovat erittäin kiinnostuneita erilaisista uusista teknisistä ja luontopohjaisista ratkaisuista.

Yhtenä esimerkkinä Kirkkojärven valuma-alueen osavaluma-alueista voitaisiin valita esimerkiksi Kuljunsaaressa valuma-alue, jolle tehtäisiin tarkempaa vesienhoidon toimenpideohjelmasta avustuksen kautta. Valuma-alueen vesienhoidon suunnittelu tulisi purkaa entistä pienempiin osa-alueisiin ja pisteyttää tai priorisoida toimenpiteitä. Kun alueelle saadaan toteutumaan jokin vesienhallinnan toimenpide, toimii se hyvänä esimerkkinä. Taivalkosken Tyräjärvellä on hyvä esimerkki kuormitusselvityksestä ja toimenpideohjelmasta. Kun arvioidaan toimenpiteiden vaikuttavuus, resurssit ja mahdollisuudet jatkorahoitukseen, saadaan hyvä työkalu valuma-alueen vesienhallinnan käytännön toimenpiteille.

e) Toimenpiteet ja vaikuttavuus esiin

Vesistökuunnostajan karttapalvelu kokoaa vesien tilaan liittyvää tietoa paikallistoimijoiden käyttöön. Karttapalveluun on koottu kunnostushankkeen suunnitteluvaiheessa tarvittavia tietoja. Karttapalvelun kautta löytyvät muun muassa vesistöjen ekologisen tilan luokittelu, happamien sulfaattimaiden riskialueet, luonnonsuojelualueet, pohjavesialueet ja museoviraston kohteet. Aineisto kattaa koko Suomen. Karttapalvelusta kannattaa tiedottaa alueen viljelijöitä. Se toimii hyvänä tietopankkina, mutta sinne on mahdollista tallentaa myös omia toteutettuja kunnostustoimenpiteitä. Mitä useampi tietoja tallentaa, sitä kattavampi tietopohja vesistön tilaa parantavista toimenpiteistä saadaan kokoon. Tallennettujen tietojen pohjalta on helpompi suunnitella tarvittavia hoitotoimenpiteitä sekä mahdollisia jatkotoimenpiteitä. Toteutetut karttapalveluun tallennetut toimenpiteet voidaan huomioida myös vesistöjen seurannassa. Viljelijöiden toteuttamat kosteikot tai muut valuma-alueen vesienhoitotoimet voidaan tallentaa Vesistökuunnostajan karttapalveluun: <https://syke.maps.arcgis.com/apps/MapSeries/index.html?appid=3a9031b0547d43a1b7265d95351abd21>